

LIBRIS

We know
books

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BASSARABESCU, IOAN A.

Lume de ieri / A. Bassarabescu. - București : Paul Editions, 2024

ISBN 978-630-6588-53-4

821.135.1

Corectură: *Lucia Gruescu*

Tehnoredactare: *Nicoleta Monoran*

Copertă: *Lucian Enache*

Paul Editions

Casa Presei Libere 1, corp C1, Sector 1, București

www.pauleditions.ro

e-mail: pauleditions@gmail.com

tel: 0730.660.427; 0731.884.583

Ioan A. Bassarabescu

LUME DE IERI

Paul Editions

I

AMINTIRI VESELE

SCLIPIRI DIN TRECUTUL
BUCUREȘTILOR

După ce am venit în București din Giurgiu, loviți de bombardările turcilor de la Rusciuc din războiul 1877-1878, și m-am făcut mai mare, am simțit nevoia să evaderez din casa părintească de care n-aveam voie să mă depărtez prea mult și să văd și eu alte străzi, alte case și alți oameni de-ai Capitalei.

Ne mutasem de curând în strada Spătari, într-un fel de vilă plini de geamlăcuri vesele, ascunsă în fundul curții de un nuc bătrân, spre care te ducea o potecă îngustă, mărginită de boschete de liliac și hurmuz. Iar în fund de tot, la spatele casei, un rai de grădină cu tot felul de pomi roditori.

Loc destul de joc și de petrecere. Dar pofta omului - fie el chiar mic, cum eram eu - e fără saț.

De aceea nu mă mir cum ștregarul străzii Spătarului, Costică, băiat de vreo doisprezece ani, m-a ispitit și m-a luat cu el într-un după prânz, pe când toți dormeau, și m-a dus tocmai în Piața Mare, piața aceea din apropierea Palatului de Justiție de azi. Atunci am văzut pentru întâia oară Turnul Colței, cu soldatul care se învârtea mereu pe balconul din

vârful lui, pândind să dea de știre când se aprindea vreun coș sau vreo casă; atunci am străbătut pentru întâia oară grădina Sfântul Gheorghe; iar când am ajuns în piață am simțit cum mă ametește gălăgia și oceanul de precupeți și precupețe, care își întinseseră marfa pe jos, pe rogojini sau în coșuri, chemând lumea cu îndemnuri ispititoare să le cumpere zarzavatul și fructele.

Căci așa era piața Bucureștilor pe atunci: mare, întinsă ca o stepă, fără nicio clădire pe ea, mișunând de lume gălăgioasă de dimineață până seara.

Hoțul de Costică mă urmărea. Când m-a văzut vrăjit de noul teatru și s-a convins că mă are în buzunar, micul gangster bucureștean s-a pornit să mă speculeze:

— Ce-mi dai să te întorc acasă? Dacă nu vrei să-mi dai nimic, atunci... adio! Te las...

Și se depărtă cu pași repezi prin mulțime; iar eu izbucnii într-un plâns zgomotos și-l strigai cu disperare:

— Costică, stai că-ți dau!

Aveam într-un buzunar al hainei douăzeci de bani; iar în celălalt - o cutie rotundă cu pasteluri, un soi de creioane groase în fel de fel de culori. O promisem de la un unchiu, nenea Ștefan, și n-aș fi dat-o pentru nimic în lume.

Acum însă intraseră în tocmeală și ea, și banii. Ca să mă revăd în sânul familiei mi-aș fi dat și hainele de pe mine...

Și așa, am rămas fără bani și fără pasteluri, alegându-mă doar cu amintirea celor văzute atunci pentru întâia oară în viața mea.

Afară de bulevard, care se întindea cam de pe la Cișmigiu până la Universitate, străzi pavate cu asfalt nu se pomeneau. Mai toate ulițele din centru erau presărate cu pietre mari de râu, iar foarte multe nici n-aveau încă trotuare. Pe dreapta și pe stânga lor creștea iarba, iar primăvara era o fericire să jucăm arșice pe pământul bătătorit al unor trotuare, pe care alergau ca niște trenuri mici de jucărie, vopsiți în roșu și cu puncte

negre, boi de-ai lui Dumnezeu, nevinovatele insecte cărora nu le trecea prin minte că peste câțiva ani își vor muta locuința în altă parte.

Pe atunci, mai toate casele din București erau fără etaj; „parter”, cum li se zice acum. Calea Victoriei, Lipscanii, strada Franceză (str. Carol de azi) și încă vreo două-trei străzi erau singurele care aveau și case cu două caturi; iar dacă se întâmpla ca vreo casă să aibă mai mult de două, lumea se uita la ea ca la o minune.

Generația zgârie-norilor de azi să nu-și închipuie că lucrul acesta se petrecea acum o mie de ani. Doamne ferește! Lucrul s-a petrecut în copilăria mea; iar progresele de azi s-au îndeplinit de abia într-o jumătate de veac...

Băcănia cea mai mare din Calea Victoriei („Podul Mogoșoaiei” de dinainte de războiul din 1877) era a lui Moceanu, un fel de dl Dragomir Niculescu al epocii. Moceanu era frate cu profesorul de gimnastică din vremea aceea de la Liceul Sf. Sava, profesor celebru prin dansurile naționale jucate de o trupă care străbătea pe atunci țara sub conducerea lui.

La Moceanu găseai toate bunătățile din lume, în frunte cu icrele moi și stridiile, aceste două articole mai ales, rezervate - ca și azi și întotdeauna - numai norocoșilor care câștigă banul ușor și-l cheltuiesc la fel...

Dar centrul marilor băcăniii, în Capitală, nu era Calea Victoriei, ci Lipscanii. Acolo strălucea băcănia lui Iulian Oprescu, cel dintâi fabricant român de conserve, de legume pentru iarnă. Începutul l-a făcut cu vestitul „ghiveciul Iulian” lansat de el pe piața bucureșteană. Ceva mai spre centru, băcănia lui Păun Popescu, tot pe Lipscani, ar fi ținut piept cu orice mare magazin de coloniale de azi. Păun Popescu era cunoscut îndeosebi pentru vinurile lui alese, trase în sticle înfundate și pe dinafară cu etichete având pe ele scris mare: „Vin de Orevița și de Golul Drincei”.

Cei mai fericiți băieți de prăvălie erau tot ai băcanilor.

Jupânul îi angaja cu anul, sau mai bine zis cu anii! Dacă stăpânul era om de treabă, ei făceau acolo adevărată școală de educație. Seara se culcau devreme și fiindcă nu era nicio lege și deci nicio strictete, patronul își trimitea devreme băieții la culcare, iar el – dacă avea chef – ținea magazinul deschis până după miezul nopții și-și servea singur mușterii. Nu o dată mi s-a întâmplat să cumpăr lucruri din târg și după unsprezece noaptea. Afară de librari, care închideau devreme, precum și duminica și sărbătorile în timpul zilei, toate celelalte prăvălii nu respectau niciun fel de repaus duminical.

Iar băieții nu se bucurau de libertate decât la Paște, la Crăciun și la Anul Nou.

Petrecerea de la Paște însă era fără seamăn. Atunci intra în rol haina nouă și pălăria de paie; și totodată se putea constata cât de stângaci se arată omul în fața libertății, dacă n-a avut timp s-o cunoască și să profite de ea îndestul.

Cam pe locul unde e azi clădirea măreață a Facultății de Drept, era pe vremuri o grădină neîngrădită, cunoscută sub numele de Giofer. Aici se strângeau, la Paște, ca să se învârtească la călușei, ori să tragă la țintă cu arme cu aer comprimat, cea mai mare parte din băieții de prăvălie bucureșteni, lăsați pentru o zi sau două în voia lor. Și dacă vreo ploaie năprasnică se pornea – și aceasta devenise parcă un obicei în ziua de Paște – cea dintâi grijă a purtătorilor de haine noi era... pălăria de paie! Ca s-o ferească de udătură și să-i apere lustrul de pe suprafață, o înveleau în batistă și o purtau în mână, preferând să-i plouă pe cap, numai pălăria să scape teafără...

Băieții aceștia, care nu se pricepeau ce să facă nici cu pălăria, nici cu capul, erau în lume sfioși ca niște fete cuminți! Dacă la vreo zi mare Jupânul le făcea cinstea să-i aducă în casa lui și-i poftea pe scaun, cu mare greutate se hotărau să se așeze. Iar dacă cucoana sau vreo fată de-a stăpânului le întindea ceva de mâncare, cea mai mare parte din ei refuzau cu sfială, întorceau capul rușinos cam într-o parte și exclamau speriați:

— Vai de mine!!...

Aceștia erau în embrion viitorii tovarăși și succesori ai firmei patronului, care de multe ori nu era exclus să-i facă și gineri.

*

O altă atracție pentru locuitorii Capitalei de acum vreo șaiszeci de ani erau grădinile de vară, seara, mai ales cele cu teatru.

Afișe mari anunțau orașului că artiști de la Teatrul Național au să joace la *Dacia*, la Stavri, cam în locul unde s-a clădit Palatul Poștelor, la *Bossel*, unde e azi pasajul Imobiliara, la *Rașca*, în strada Poincaré de azi, la *Orfeu* ș.a.

În aceste teatre a învățat generația mea să prețuiască talentul marilor artiști ai scenei: Manolescu, Iulian, Brezeanu, Hagiescu, Mateescu, Hasnaș etc.

Apoi grădini cu muzică bună militară, cum cum era grădina *Suvenir* din colțul bulevardului Brătianu de azi cu strada Batiștei, sau grădina Gagel de pe strada Academiei. Acolo aveai prilejul, la 10 seara, nu numai să ascuți muzică bună, dar să mănânci și cele mai bune cornuri calde, cu lapte, din tot Bucureștiul. În locul unde se află azi statuia lui Gheorghe Lazăr, era de asemenea o grădină improvizată, gemând însă de lume în fiecare seară, pentru că numai acolo puteai asculta cea mai bună orchestră pe care a avut-o vreodată Capitala, condusă de sus, de la înălțimea pupitrului, cu bagheta lui magică, de marele maestru și compozitor al nostru Wist.

Mai târziu, în grădina Otetelișanu a excelat o altă orchestră bună, condusă de Rubinstein.

Până și cheflii și amatorii de mititei și patricieni își aveau grădinile lor renumite, cum era în strada Câmpineanu grădina „Purcel”, sau lângă Sf. Elefterie, grădina vestită a lui Zdrafcu.

Hotelul Continental de azi era pe atunci o clădire mult mai

mică și se chema Hotel și Restaurant Hugues, renumit pentru mâncările lui exotice, bune, dar... scumpe.

El destul de însuflețit și vesel Bucureștiul de azi. Dar veselia lui de odinioară pornea parcă din alte adâncuri. Dacă ieșeau, bunăoară, la 11 noaptea de la berăria Oswald, de la cotitura străzii Câmpineanu din fața Teatrului Național, spre dreapta, și urcai în Calea Victoriei să te plimbi, zăreai prin geamul larg al multor magazine, la lumina vie a lămpilor cu gaz... *aerian*, pe patron moțâind singur la tejghea, fără să se îndure să închidă prăvălia. Băieții erau de mult trimiși la culcare. Numai el nu se îndura să se retragă, năzuind mereu spre vreun mușteriu și deci spre vreun câștig nou.

Dar Calea Victoriei din copilăria mea a mai avut și alte giuvaeruri, fără de care mai nici nu puteai să-ți închipui existența trotuarului dintre Capșa și Palat. Erau doi nebuni faimoși în lumea bucureșteană de pe atunci: Sânge-Rece și Mateescu.

Cel dintâi măsura trotuarul cu pași mari. Începând de la bulevard până la șosea și înapoi, de mai multe ori pe zi... Mergea drept, cu capu-n jos, numărându-și pașii. Dacă-i stătea în cale, te da la o parte, iar dacă strigai după el: „Sânge-Rece!”, se înturna brusc și pornea să te alege.

Spaima copiilor, care fugeau de mâncau pământul.

Apoi se întorcea spre bulevard și-și relua măsurătoarea de la capăt.

Cel de-al doilea, Mateescu, fusese profesor de filosofie undeva, la un liceu. Era bătrân, gros, scurt și lătăreț – aproape pătrat – și ținea permanent în mână o batistă, pe care, plimbându-se, o legăna alene. Nu făcea nimănui niciun rău. Din când în când, numai, râdea singur, cu ochii în zare, reamintindu-și cine știe ce clipă fericită din vremuri bune.

Filosof...

Un tip foarte *en vogue* al Bucureștilor din vremea de demult era și *Claymoor*, exponent al unei familii de viță veche

românești, ajuns cronicar la o gazetă franțuzească prin cine știe ce lipsuri și nevoi.

Redactor al cunoscutului cotidian ce apărea pe atunci: „*L'Indépendance Roumaine*” bărbat mai mult matur, măsurat în atitudine și vorbă, el era cronicarul tuturor balurilor, nunțurilor și petrecerilor din lumea mare a Capitalei. Oricât ai fi cheltuit să dai o serată în stil mare și oricâtă albăstrime ai fi poftit la ea, nu făceai nimic, dacă a doua zi *L'Indépendance Roumaine* nu insera la rubrica „*Calepin du High-Life*” toată petrecerea, pomenind pe rând pe fiecare invitat, iar cucoanelor descriindu-le culoarea și frumusețea rochiilor în termeni care lăsau pe jos pe cei mai mari poeți simbolizști actuali.

Ei, dar costa parale multe, căci talentul lui Claymoor cerea sacrificii. Și cronicarul acesta al „elitei” nu primea invitația oricui. Știa să țină la înălțime reputația *calepinului* său...

*

Odată cu sfârșitul veacului al XIX-lea s-au topit pe nesimțite și „muscalii” birjari care au făcut epocă în București în vremea când automobilele nu apăruseră încă.

Erau mulți Ivani și Mișca stând la rând cu demnitate pe capra birjelor lor elegante în Piața Teatrului Național.

Răsfățații elitei bucureștene.

Cel ce avea norocul să câștige parale în vreo afacere, întâia mare cheltuială ce făcea era să angajeze muscal și între orele 6 și 8 în serile de vară, să străbată Calea Victoriei și Șoseaua Kiselef în trapul cailor mari, negri și impunători, făcând la învârteli nesfârșite până la Rondul al doilea de la Șosea și înapoi.

Lipsiți total de mustăți, cu cât muscalii erau mai plini de zbârcituri pe față cu atât succesul clienților era mai asigurat.

Dar uniforma lor? Un fel de halat birjăresc lung – de catifea albastru-închis –, cu cordon, impunea de departe, de pe capră.

Numai în luna mai, pe timpul Moșilor și în amurg, când se însera la ora nouă și veneai pe jos acasă fără să înnoptezi la ceasul acela, atunci puteai să-i vezi la ei acasă pe mai toți Mișca și Ivanii, stând în poarta căsuței lor de la capul Căii Moșilor, pe scăunele, dezbrăcați la cămașă și migălind între dinți semințe prăjite de floarea soarelui. Ba încă unii dintre ei își părăseau o bucată de vreme meseria și deschideau mici prăvălioare de pânze de cort, ca să vândă la lume turtă dulce de miere și cu migdale albe mari. Vechii mușterii ai birjarului făceau entuziasmați alișveriș fostului lor prieten de pe capră, devenit acum negustor de turtă dulce la Târgul Moșilor.

*

Tot pe la sfârșitul veacului trecut și anume în toamna anului 1892, la 2 octombrie, pe la ceasul 7.30 dimineața, am simțit cel dintâi cutremur mare din viața mea.

Dimineața era senină și caldă ca primăvara. Deschisesem fereastra și mă pregăteam să plec la școală, când pe neașteptate văd că se întunecă și o furtună trăneste furios geamurile și le închide cu zgomot.

Nu era însă furtună, ci așa s-a înfățișat cutremurul acela mare.

Tot în acel an blestemat, cu două zile înainte de sărbătorile Crăciunului, o zăpadă năvalnică a oprit circulația a o mulțime de trenuri încărcate cu lume, mai ales cu școlari de-abia intrați atunci în vacanță.

Eram și eu printre ei, la Mizil, în drum spre Buzău. Aici mergeam să-mi petrec Crăciunul în familie. Dar am fost silit să fac câteșitrei zilele Crăciunului la Mizil, găzduit – spre norocul meu – chiar în casa și familia primarului.

Iar în anul următor, 1893, după o iarnă de apăsătoare urgie, cu geruri nemaipomenite de atunci în România, a urmat un

dezgheț precipitat, care a făcut ca apele râurilor să-și iasă din matcă și să cășuneze imense dezastre peste tot.

În vara aceea, pe la sfârșitul lui iunie stil vechi, râul Buzăului a luat tot podul cel mare al șoselei de pe acea apă și l-a cărat la vale câțiva kilometri. Și în București, Dâmbovița, canalizată de curând, având deci malurile tot așa de înalte ca și astăzi, a rupt zăgazul de la Arcuda și a trecut peste aceste maluri, amenințând să inunde Capitala.

Am văzut toată grozăvia aceasta cu ochii mei de licean și n-am s-o uit niciodată.

S-au scurs mulți ani de atunci și cu toate acestea n-am auzit pe nimeni din generația mea vorbindu-mi de 1892 și 1893 ca de niște ani excepționali.

Românul, în optimismul lui înăscut, alungă din minte tot ce e rău și-i încrețește fruntea. Popor binecuvântat de Dumnezeu, el își scaldă gândul și simțirea numai în seninul de cobalt al cerului românesc, sub care își cântă – când din frunză, când din fluier – doina lui de totdeauna.

SALEP, BOGACI și CARNEVICI

...Să fie așa mult, de pe la 1890, până azi? Pentru viața unui om, cincizeci de ani înseamnă ceva; pe când pentru viața unui oraș și mai ales a unui oraș mare, ca Bucureștii, ar trebui să însemne mai nimic.

Și totuși, câte schimbări, dovedind la fiecare pas graba generațiilor de-a uita trecutul, silindu-se chiar să-l înăbușe!

Răsfoiam de curând un album cu aspecte și scene din Bucureștii de altădată și contemplam ilustrațiile evocatoare ale unui trecut scump, înghițit pentru totdeauna de gâtul fără saț al Timpului. Și m-a cuprins nu numai melancolia, dar și mirarea, întrebându-mă cum e cu puțință ca de la 1840 și până azi, adică în mai puțin de o sută de ani, să dispară de pe suprafața Capitalei atâtea clădiri și monumente originale, ridicate de înaintași, Dumnezeu știe cu cât gând bun și câtă încredere și nădejde că ele vor vorbi odată urmașilor ca niște glasuri ce merg drept la inimă, ca niște adevărate cântece bătrânești...

Dar să închidem repede cărțile, care ne întristează în zadar...

Dau întâietate unor „amintiri vesele”... din care făgăduiesc că nu vor lipsi *Garda Națională* (sau „Garda Civică”) și *Corpul Micilor Dorobanți*.

Tot așa și altele... Deocamdată mă opresc la niște „Comestibile”, și „alimente”...

De la anul 1890 și până acum s-au șters de pe „arena” gustului bucureștean unele bunătăți foarte cunoscute în copilăria noastră, cum erau salepul, warme-wurștii, bogacii și –

până la un punct – *pistilul* de prune și *roșcovele*, toate în căderea negoțului ambulant, destul de activ la mahala.

Salepul (un fel de băutură) și warme-wurștii erau marfă numai de iarnă și de noapte. Bogacii aparțineau egal... tuturor anotimpurilor, iar pistilul și roșcovele se arătau în coșurile „oltenilor” cam pe la sfârșitul verii, precedând strugurii și având darul de-a strecura în inimile școlărilor ceva din *spleen-ul* sfârșiturilor de vacanță.

Pistilul, tăiat în bucăți lunguiețe și colțuroase, păstra pe el o pudră alburie, care ațâța pofta copiilor, făcându-i să creadă că ar fi praf de zahăr, pe când unii medici sceptici o taxau drept tot praf, însă din cel de pe stradă, care putea să dea fețe negricioase a pastei de prune o înfățișare de suliman...

Dar odată cu ivirea toamnei adevărate, în lumina tot mai nesigură a crepusculului, slab combătut de flacăra jucătoare a felinarelor cu gaz „aerian”, începeau să circule pe străzi cu sobița de tablă la subțioară și cu foc nestins sub cazanul ispititor, negustorii de „cren-wurști”. Slabi etimologiști, dar vrednici folcloriști, ei izbutiseră să scoată din cuvintele *cren* și *wurst*, un termen propriu care să poată da în românește în același timp ideea de carne și de cânat, strigând pe diferite tonuri văitătoare, și totuși pline de momeală pentru stomacurile înfometate:

— Caaarne-vici !...

Și după o pauză, ca un ecou ispititor:

— Vicii, viiici !...

Și cucoanele mai pretențioase de la mahala chemau pe negustor, cu gesturi discrete, în curte, ca nu cumva să simtă vecinele că-n lista mesei lor de seară intră sau – poate – rămân unic fel de mâncare acești cârnați de pe stradă.

Salepul era specialitatea bragăiilor bulgari, ca și braga, și alvița.

Băutură exclusiv de iarnă, vânzarea ei începea de pe la 5 dimineață, contopindu-se cu întunericul și cu liniștea zăpezii